

Piparra

Landarau da Ameriquetatic ecarriya. Dagoz pipar mueta asco. Esagunenac dira: *Pipar loriyac*. Pipar loriric eder, mamintzu ta gozuenac dira Bizcaicuac ta Erriojacuac; ta autu actuac latetan edo *conserban* ipinteco. Landara bacoachac emoten dauz sei pipar garaun.

Bei adarraren antzeo piparra. Pipar au da luzia, naicua loriya ta mamin onecua. Aurretiaz quentzen jakanian landaraco urtzuloco lenengo piparra, guero landara bacoachac emoten dauz amabos oguei pipar garaun.

Auntzen adarraren antzeco. Pipar au da luzia, biyorchua ta zimur ascocua, ta pipar garaun asco emoten dabena. Pipar mueta au da, Erriojan esqueguiten dabierna, neguan pipar autza beraz eguiteco.

Pipar min luzia ta chiquiya. Pipar muetau jaten da gordiñic alan berderic, zein da gorrituta, ta irauten dau luzero.

Lucaincaguil edo pipar chorizerua. Pipar au da tinta gorriric gueyen ta gozuena emoten babena, ta autu autucua lucaincac eguiteco. Bizcaicuac dira onenac, batez bere Guernica aldecuac.

Azitaraco autu biar dira pipar bururic eder ta galantenac, ta gorde lecu lior ta aize bacuan, berez usteldu edo sicatu arte, ta bein usteldu edo sicatu diranian, batzen da barruan dagoan azi guztiya. Azi-

ya-au obada erein batu da bigarren urtian, lenenguan baño. Irugarren urteraco asco macalduten da.

Eguzqui beguitaco aziteguiyan botaten da ugari cortaco satza, obeto pecoratza escuetan auztuta, ta zortzi egunian egun biric bein erreguetan da.

Aziteguico arazuan zabizala, euqui eguizu pipar aziya iru egunian beratzen, ta ur ganian gueratzan diran azigaraunac, mamin bacuac leguez, ez dira gauza ereinteco, ta alan bota eguizuz alperrac leguez; baña ur azpiyan dagozanac dira mamintzuac ta onenac ereinteco, ta alan batu eguizuz zorquichu baten, ta ipini eguizu zorquichu au, bere azita guzti, azitoquiyan pecorotz barruan. Egunian birritan, goizian ta illuntzi inguruan, atara eguizu, ta euquiric ur epeletan pare bat minututan, barriro ipini eguizu lengo lecuan. Biar au eguin biar da zortzi egunian. Zereguin guzti onec ein biar dira urteilla edo zezeillan orduanche dalaco aziya-au ereinteco demporia

Zortzi egun onec igaro daitezanian, ereinten da aziya. Araco lau orrico landarachuac eguin daitezanian, ordu erdi lenago erregauta, ataraten dira, lur da guzti zuztraya dabiela, ta ipinten dira, ez begui euzquitan ordurarte leguez, ezpada aldemenian euquico dan aziteguiyan, ta landarachu bacocho ipinten da oguei bat centimetro bitarte dabela bestiacgandic. Aziya erein da guero, euqui biar da arduria, zarrichu bedar charrac quendu, ta ur puzcategaz landarac bustiteco.

Pipar landarac birlandatu biar dira baguillaren azquenetara, ta onetaraco autu dau solua, ondo achurtu ta cortaco saszaz sastu biar da, ta abonau *superfosfatuz* ta *cloruro potazaz*. Solua bada ogueta sei estatucua, edo area batecua, biar dauz zaspi quilo

superfosfato ta quilo bi *cloruro*; abono bi onec ondo nastauta irran zabaltzen dira soluan. Solua bada ber-raun ta irurogueta bi estatucua, au da, amar area-cua, irurogueta amar quilo *superfosfato* ta oguei quilo *cloraro* biar dira nastau ondo, ta bota irran soluan; ta andie amabost edo oguei egun barru eguin ubi-deac ta suluac ta birlandatu landarac berrogui centi-metro bata bestiagandie dala. Landaria sustraitu danian, bota biar jaque *nitrato de sosa*, quilo bat area bateco soluari; barriz amar quilo amar areacuari. Birlandatzean eiten da baguillaren as quenetan.

Piparrac biar dau bere demporan jorratu zarri-zarri, quendu bedar charrac, ta udaco bero andiye-tan, arrazalde beranduan, erregau.

Pipar landaria erein ta illabetegarrenge emoten dabezan pipar garaun gaste samurrac, quentzen ja-caz, ta jaten dira prijiduta; guztiz dira gozuac, ta ao zabai guztiyen guztocua; baña batez bere quendu biar dira urculocuac, landaria obetuago mardotu, ta pipar garaun gueyago eguin daguiyozan.

Lenengo illian, zeinbat ta pipar garaun barri quentzen jacazan landariari, ainbat ta pipar garaun gueyago emongo dauz guero landariac. Illau igaro ezquero, ichi biar jaquez eltzen beste emparauari.

Piparraren areriyuac dira sagu ta arratoia, cara-colac, barac ta batez bere lurchacurra.

Sagu ta arratoiac geltzeco, botican saltzen da *insecticida* derichon autz batzue. Autz au zabaltzen da arluan puzcachu bat, ta laster sagu ta arratoiac il edo iguesi eingo dabe. Caracolac ta barac galtzeco ez dago besterie, autz zeiaz ein pillochuac, beraz naz-taurie gueratu daitezcan, ibili ezinda; barriz icusi daitenian pipar landaria, quirtenetic ebaguita, egun

— 52 —

atan edo une atan aratu biar da landariaren sustra-
ya, edo ondocuenac, ta topau daitenian, il escuco
achurchuagaz, bestelan onec arloan eingo daben tris-
cantzia, izango da andiya.

Tomatia

Ortu ariyau Ameriquetatic etorriya da. Tomate mueta asco dagoz; baña lenenac, edo Españan artzen diranac onixec: *arrontera*, *biribilla*, *madariyaren irudicua*, *ocaranaren irudicua* ta *andigachac*.

Arrontera da biribilla ta zapala alde biyetatic auxa da Bizcayan gueyen artzen dana.

Biribilla. Mueta au ez da gach esagututen, bada bere landaria ez da luzia, bere frutua iya biribilla, laua, chiquiya ta iraupen andicua edo nequez usteltzen dana.

Madariyen irudicua, alde batetic meardua ta bestetic zabalagua ta loriyagua dalaco; luzeran lau centimetro inguru daucaz, ta bere mamiña gusto onecua ta iraupen andicua. Onen antzeracua da *ocaran irudicua*.

Andigacha da garaun andicua, esan lei tomate garaun pillo bat alcarri irantzita dagozala; da ugariga, baña iraupen guichicua.

Tomate aziya ereinten da iraillian, ta ereinten da guisa bitan, au da, aldatz beran ta lauan.

Aziteguiyac aldatz beran biar dau euqui metroco ogueta bost centimetroco beruneza edo aldatz beria, ta metro bat ta ogueta amar centimetro zabaleran.

Aziteguiyan botabiar da ugari satz ustela, ta eguin guero ubideac amabost centimetro bata bestiagandic amabost centimetro bitarte erain aziya suluetan,

ta ataraten dira landarac euren ayen ta guzti zeze-
llian, ill onetan birlanduteco soluan.

Ondo achartu ta saztu biar da solua cortaco sat-
zar, baita bere abono quimicuaz. Biar dabezan abo-
no quimicuac dira *superfosfatuac*. *cloruro potasa* ta *ni-
trato sosa*. Solua bada area batecua, au da; ogueta
sei estatucua, biar dauz zaspí quilo *superfosfato*, iru
quilo cloruro ta quilo bat *nitrato*. Solua bada amar
areacua, au da, berraun ta irurogueta bi estatucua,
iruroguei quilo *superfosfato*, ogueta amar quilo *cloru-
ro* ta amar quilo *nitrato*. Cortaco satza, *superfosfatu*
ta *cloruro* botaten dira solora irran, landarac birlan-
dutu baño amabost edo oguei egun lenago. *Nitratua*
landarac sustraya artu dayenian.

Solua ondo sastu ta abonauta, eiten dira ubideac
cana ta erdi bitarte dala bata bestiagandic. Bitarte
au biar da landara guztia egon dedin egusqui begui-
tan, ta landarac biar dira ipini larogueti centimetro
bata bestiagandic.

Ereinteco bigarren guisa da azitegui lauetau.
Azitegui onec biar dau satz erdi uste dua, ta ortu
bedar puzcat bero apurchu bat emoteco, ta nozian
bein ur puzcategaz erregau. Landerachua eldu dai-
tenian amabost centimetrora, ataraten da tiraca, ta
birlanduten da beste azitegui baten, baña ondo sas-
tuicuan, ta emetic ez dira atara biar loratu artian.
Bigarren aziteguira igaroten danian landaria, euqui
biar da arduria, arec eta ondo sastraya artuarte lan-
daria, goizeco amarretatic arrazaldeco ordubiyac
arte tapetaco aziteguiya, eguzquiyac macaldu ez da-
guiyan landara ipini barriya.

Landara onec birlagduten dira soluan epaill edo
orraillian.

Birländutu biar dira landarac soluan eguzqui beguitan; ta ozteco aldian ein biar jaca egurracaz ta laztuaz cana bete inguruco ormachua, bendabalac ta ipar aiziac galdu ez daguiyan Ormachu onetan ipini biar dira iru palo edo iru alambra euretan catigatuteco landariaren ayenac. Lenengoco palua ipinten da lurretic oguei centimetro gorun%.

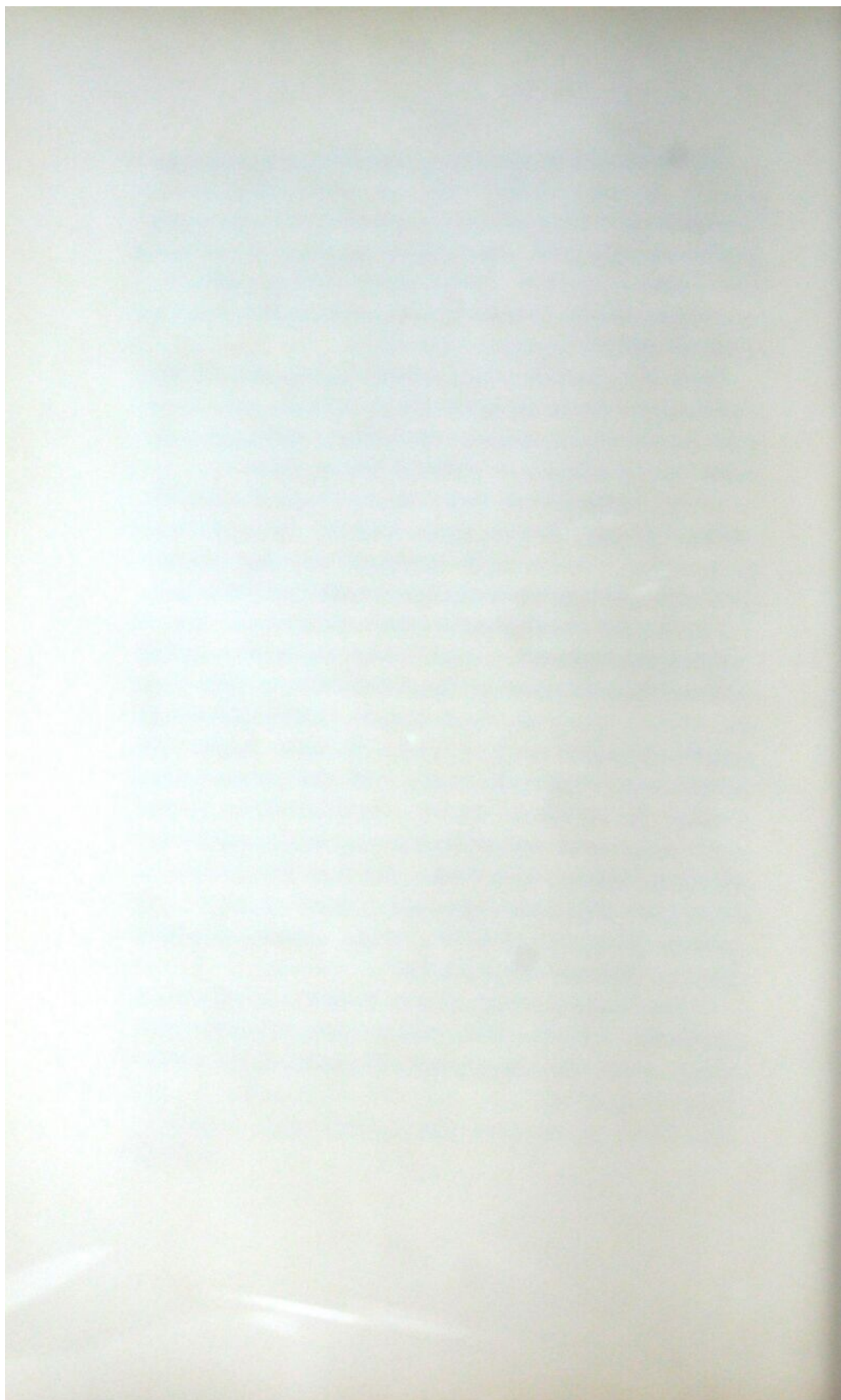
Zeinbat ayen ichi biar jacazan landariari, ez dira erechi batecuac lurlanzalla aituac. Batzuc diñue, ichi biar jacala bat, ta quendu edo ebagui beste guztiyac; beste batzuc diñue bi, ta beste batzuc bost.

Neure beguiyacaz icusi dodaz landara ederrac, tomate garaun beteta ayenATEGAZ, ta baita bere ayen bigaz; barriz lau ta bostegaz landera macalac; alan bada, neure ustez, ez dabe euqui biar bitic gora.

Landariac biar dau laroguei centimetro bitarte beste landariagandic. Landariaren ayena edo ayenac eldu daitezanian lenengo egurrera lotzen dira; bardin eltzen diranian bigarrenera; barriz eltzen diranian irugarrenera, ez bacarrie lotu, basta bere quendu biar jacaz edo ebagui biar jacaz puntac ayen guztiai, bi badaucaz biyari, bacarra bada, berari. Esan deutzubet, neuri erechi argaliac, tomate landariac ez dabeta euqui biar ayen bat edo bi baño, ta alan urten alian ayen gueyago, ebagui eguizuez, edo quendu eguizuez, landaria obeto sendatu ta frutu gueyaco emongo deutzubelaco.

Guisa onetan erein aziya, ta birländuten badira landarac, orrillian artuco dozue ugari tomatia aldatz beran erein dan aziyaz, barriz agorrillian azitegui lauan erein danaz.

Quipulia

Quipula muetarie esagunenac dira *morantza* edo *Españatarra*; *zuriya* edo *portuguetarra*; *goiztarra* edo *ortucua*; *luze gorri ta luce zuriya*.

Morantza edo *Españatarra*, da muetarie onena ta maiteena, gozua ta negu guztiyan irauten dabena.

Zuriya edo *Portuguetarra* da españatarra baño gozuagua, ta batzuetan bera bestecua andiyeran. Mueta bi onec dira enda batecuac.

Goiztarra edo *ortucua* da chiquiya ta zuriya, naicua gozo, ta beste mueta guztiyac baño illa bete goizago datorrena.

Quipula luce gorriya ta zuriya bereztuten dira mueta bi onec bestiacgandic euren iraupen andiyagaitic.

Quipuliac biar dau aize asco, ta euzqui asco, ta alan ez dira bein bere erein biar ez arbola-pietan ez querizpetan, ez lur urtzueta. Quipuliari ez jaca bota biar cortaco satzic, ezpada quipulia erein biar da, aurrerago ondo sastuico laboria artu zan lecuana.

Quipulia erein biar da irail ta urriyan guisa onetan landarac neguraco gogortzen diralaco edolabere erein lei zezeil, ipail, jorrail ta orrilian quipula buru chiqui ta samurrac ensaladetaraco euquiteco.

Aziya ereinten da irran edo ubidean amabost centimetrotic sulochuac eguin ta euretara aziya botiaz; ta araco erne daitezanian, botaten jaque surtaco

autza, quedarria, caletaco zascaria, edo zaldi, mando ta ardiyen pécoratza escubetan auztuta, edo superfosfato puzecho bat; ta araco puzca bat aguertzen diranian, bacanduten dira, landarachu bacochari ipini arte amabost centimetroco bitartechu bata bestiagandic.

Zezeil edo epaillian achurtuco da quipulia birtan dutuco dan solua, ta ezarriric oni ogueta sei estatuco solua bada, bost quilo *superfosfato*, quilo bi *nittrato* ta quilo bat *cloruro*, ta eguinic suluac oguei edo ogueta bost centimetro bitarte dala bata bestiagandic, birlan dututen dira euretan azal-azaletic, naicua dala centimetro bi ta erdi lurrez tapetia. Jorraillian jorratu ta garbituco da solua, ta au eguin biar da zarrichu, solua garbi garbi euquiteco, ta araco sumetan danielan landaria duala lazter loratutera, puntatic ebaguitenda, edo zapalduten da eperdiyan edo macurtuten da ayena.

Beracatza

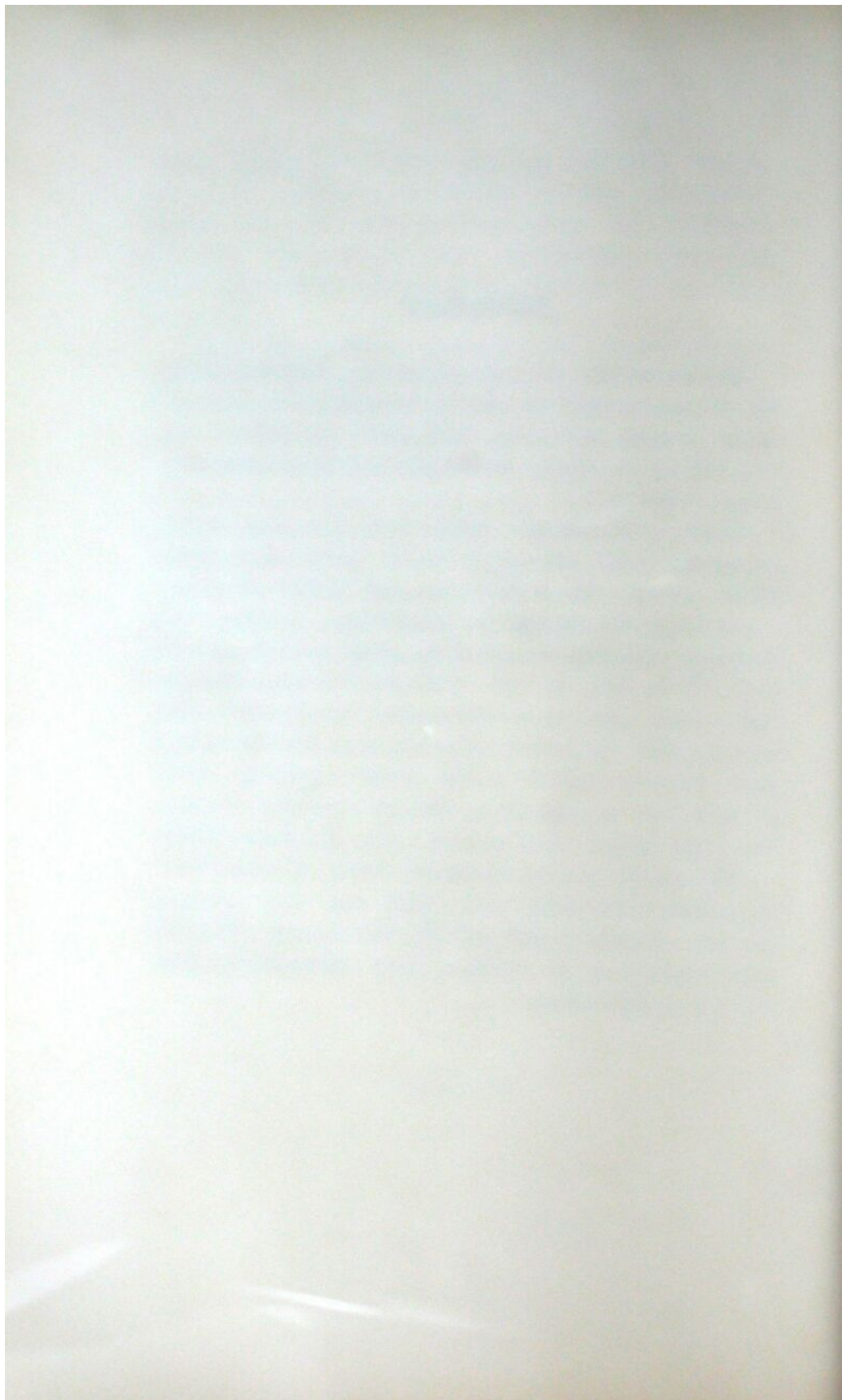
Beracatza artu lei lecu guztietan, alanbere gura dau lecu epela ta izotz edo lei beranducoric eiten ez daben paragia; gura dau baita bere lur arin ta liorra; edolabere ondo etortenda bustitasun guichico buztin lurrian.

Erein baño lenago ezarri biar jaca *superfosfato* puzca bat, beste puzcat *nitrate* ta *cloruro* sosa, baño buztiz guichi. Satz bustiya da bere areriyo gogorra.

Ereinten da urriyan ta zemendiyan, ta baita bere erein lei abenduan ta urteillan, baño beranduago artuco. Eiten dira sei edo bederatzi centimetroco su luac, amar edo amabi centimetro bitarte dala bata bestiagandic, ta ipinten dira soluetan beracatz atalac gora beguira dabiela euren punta zorrotzac. Ondo achurtu biar da beracatza ereingo dan lurra ta garbitu ondo bedar char guztia ziatz quentzen dirala.

Da mezede andicua beracatz landariarentzat bere ta ayenac biyortutia bere ezade edo jugo guztiya gueratu daquiyon bere sustrai edo buruan. Premiña andi bagaric ez da erregau biar, erregadiyua bere areriyo andiya dalaco.

Porrua

Porrua urtian birritan artzen dan ortu ariya.

Porru muetarie esagunenac dira: '*Carentango* porru andigacha, guztiz loriya, naicua luzia, orri luze ta macurtua, guztiz da ederra ta goiztarra. *Brabanteco* porru loriya, bacar-bacarric bereztuten da aurreracoa gandie orriyan, bada *Brabantecoarena* da laburragua ta artzagua. *Ronengo* porru laburra da *Carentango* porrua baño meiagua ta ascozaz chiquiyagua, baño guztiz ederra. Onec dira uraco porruac.

Udaco porrua da *puatocoa* derichona.

Porrua ereinten da urteill ta zezeillian, ta birlandutu solora garagar edo agorrillian, escribietaco lumiaren terziyocucac eguin daitezanian. Aziteguiya ondo buzti biar da, tiraca apurtu bagarie landaria ataratezo. Landariac biar dau bata bestiagandie bederatzi edo amabi centimetro bitarte, ta birlandute-co demporan ebagui edo ondo biyurtu biar jacaz orriyac.

Porrua birlandutu baño amabost egun lenago, ondo achurtu biar da solua, ta ongarritu bere bai cortaco satz ondo ustelduicoagaz quilo bat *superfosfatogaz* ta beste quilo bat *clorurogaz*, ta landarac euren sulochuetan ipinita guero, ezarri biar jaca iru quilo *nitrate* sosa iru alditan, amabost egunetic amabost egunera. Porru landarac zeinbat eta nazayago ipinten diran bata bestiagandie, ainbat eta porru ede-

rrago ta galantaguac eingo dira. Da erracuntza andi
bat porruac, azac ta urrazac edo lechugac ain zarra-
tu landaratutia.

Orburua edo alcachofia

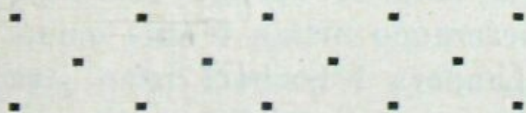
Ortu ariyau Africatic ecarriya da. Bere muetac dira *Laongo berde loriya*; *Bretañacua ta Probenzacua*.

Laongo berde loriya da guztietatic onena, ez baccarrie otzac calte guichi eiten deutzalaco, baita bere guztiz samurra dalaco.

Orburua edo alcachofia urte bi edo iruco landaratu gura bada, ondo sacondu biar da lurra achurraz, (layaz edo goldiaz landara asco soloren baten ipini gura badira). Lur au nastau biar da cortaco satzaz, ta al dala lanazco zorqui edo trapu zarracaz, lanazco zorqui onec galtzen dabezalaco, ainbat calte landariari eiten deutzen ar zuriyac.

(1) Orburu edo alcachofiac biar dau lur coipetzua ta alan landaria ipini aurretic, ondo sastu biar da lurra cortaco satzaz, ta ezarri gañera *cloruro potasa* quilo bi, ta zaspí quilo *superfosfato*, area bateco lurra bada, guchiago chiquiago bada, noberac neurtu biar dau, zelacua solua, arenbeste abono eguiteco.

Laongo orburu edo alcachofiac biar dau metro bat ta oguei centimetro bitarte beste landaracgandic. ra emen irudi bat landarac birlandutuleco:

---

(1) Birlandututen dira agorrillian azquenetarunz edo iraillian, uda barriyan batzeco. Zezeillian udagoyenaraco.

Punto batetic besteraño biar dau metro bat ta oguei centimetroco bitartia.

Solua edo cuadrua sacon achurtu, ta ondo sastuta, aurrerau diñodan leguez, eiten dira ogueta amabost centimetro bitarte dirala sulo batetic bestera, aurrerau dagozan puntochuac, adierazo gura daben leguez. Sulo bacochoa betetan da satz ondo ustelduaz, ganera botaten jaca lur puzca bat, ta suluan izten dira amar centimetro leguez utzie, bertan landara sustraya ipinteco; sustraya bacarric tapau biar da lurraz, barriz bere quirtenac biar dau egon aguirian, usteldu ez dedin. Birlandutu landaria, ta oguei egun barru bataten jaca quilo bi nitrato, ta andie oguei egun barru beste quilo bi, ta bardin beste quilo bi, ta bardin beste oguei egun barru. Orburu bitartian ipini leiquez urraz edo lechuga, quipula zuri, edo lazter datorren aza edo beste ortu ariren bat.

Landaria ipinita, zarri edo egunero busti biar dira, lau edo bost orri barric urten arte, barriz guero iru egueneric iru egunera.

(1) Orburu edo alcachofiar sortzen jacaz sustrayan landara barriyac, ta landara onec quentzen jacaz agorrill edo iraillian lenengüetan. Onetaraco aguirituten da sustrai guztiya, ta cuchillo chiqui bategaz quentzen jacaz, ta ez tiraca, bada escuacaz tiraca zauri andiya eguiten jaca, ta indargabetu larreyan landaria; baita bere ebagui biar dira cuchillochu bategaz aurrerauco urtian frutua emon eben ayen guztiyac. Landara bacochari izten jacaz, urrengo urtian frutua emon daguiyen ayenic onen ta gurig-

---

(1) Zezeillian landaratu ezquero.

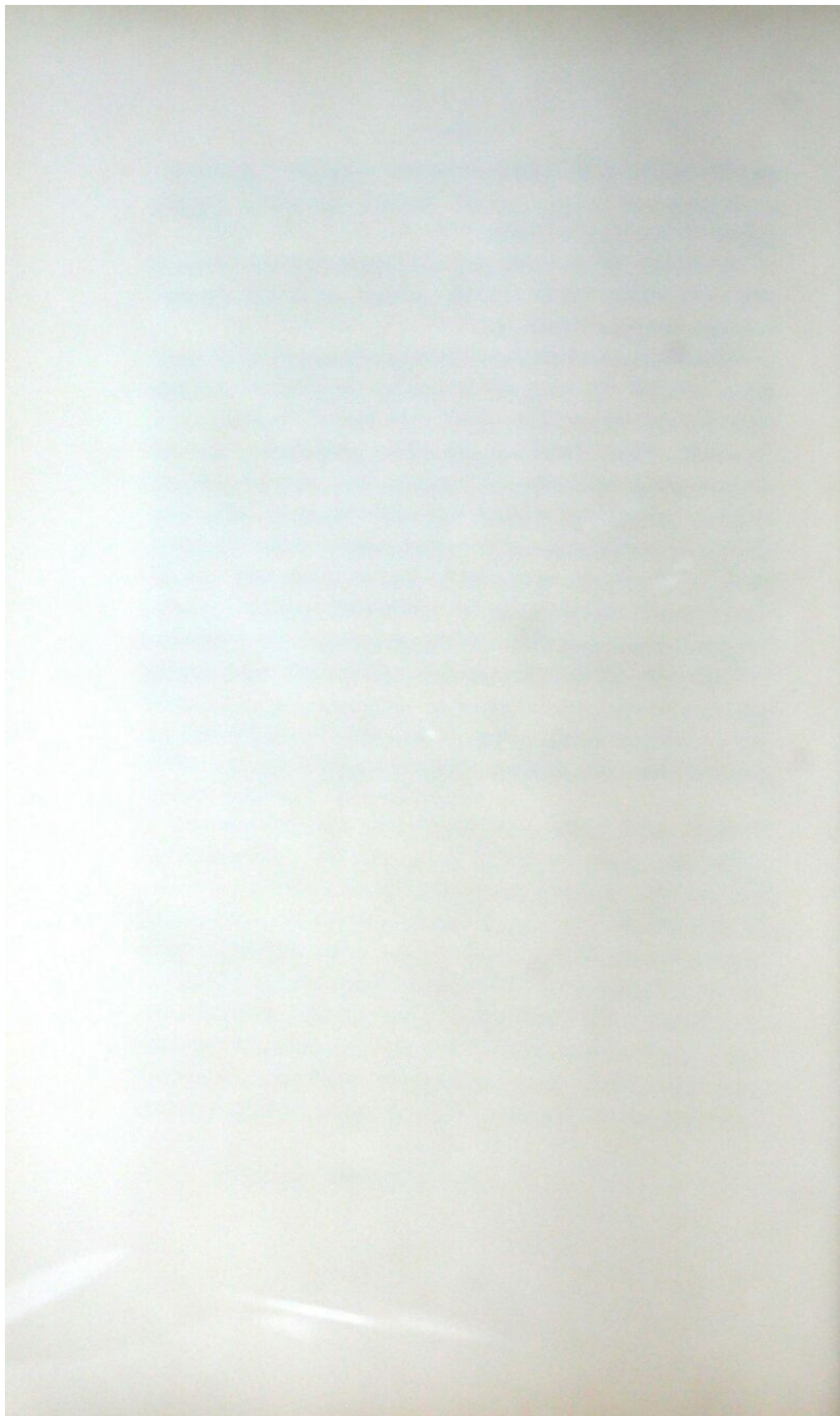
nen bi edo iru, ta quendu beste emparau guztiiac, ta estaldu edo tapau lurraz sustrai guztia, gachic eguin ez daguiyon aiziac.

Parage otzetan quentzen deutzez ayenac orburu edo alcachofia batu ta berbertatic ta guisa onetan urtetan deutzez barriyac.

Zemendiyan lurraren onduan dagozan orri guztiiac ta ayen barri gaste guztiiac ebagui ta quendu biar jaquez, ta estaldu bere bai lurraz landariaren erdiraño, izten dirala aguriyan erditic gora. Landarra guztia ez da beinbere estaldu biar, artu daguiyan arnaza; guero jorraillian egualdi onacaz, supituan baric, puzcaca-puzcaca aguirituten dira; lenengo egunian quentzen jaca lurra eguberdi aldetic, guero bigarrenian eguzquiyaren urteyera aldetic, guero irugarrenian zarreratic ta azquenengo ipar aldetic.

Orburuaren areriyuac dira galderna edo pulgoia satorrac ta saguac. Galderna quentzen da azi barriyan ur jaboia gorgollotic bere botata; satorra ta saguac laquiyo ta sariacaz echecho saguac leguez.

Arbigorriya edo zanahoriya

Peon edo *cascabel* derichon arbi gorriya da arbi mueta guztietatic goiztarrena, iya da biribilla, azal gorriya ta orri chiquicua: mueta-au da guztiz ona, ta batu biar da, oso mardotu baño lenago; bestelan brintzatuco da, ta galdu bere laster.

Labur, *arrautziaren irudicoa*. Mueta-au da gorri illundicua; da naicua goiztarra, baña ez aurrera coa beste. Au ereinten da zezeillatic agorrilla bitartian.

Olandaco gorri laburra. Mueta-au da sustrai chiqui edo laburrecoa, laster datorrena, ta gustu onecoa, samurra, azucaratzua ta usain gozocua. Au bere oso mardotu baño lenago batu biar da.

Nantesa edo zil bagaco gorriya. Mueta-au da danetatic onena, ta batu leiteque garagarrilletic abenduco asquenetaraño; bere burua da samurra, azucaratzua, usain gozocua, ta loriya. Au bere batu biar da oso mardotu baño lenago.

Achicurtco arbi oriya. Da punta zorrotza; bere orriyac guztiz guriyac, ta sustraico azala oriya; guztiz da ederra ta iraupen andicua.

Arbi ori españatarra. Au da autu-autucoa patata ordezes tofauraco edo guisauetaco ta lapicoraco bere samurtasunagaitic. Eltzen da baguilletic aurrera; da oriya ta punta zorrotza. Erein leique urte barruan aldi ascotan.

Arbi zuri idun berdeduna. Onen bururic erdiya

asten da aguiyian, lurretic campora; be aldetic da azal zuriya, barriz berdia goi aldetic, ta dauca aragui zuriya.

Ortu ari onec ez dau biar cortaco satzie; bacar-bacarric biar dauz abono quimicuac: *Cainita*, *super-fasfotua*, *ta nitrata*. Ereingo dan arloa bada chiquichua, naicua da quilo bat cainita, beste quilo bat superfosfato, onec biyoc nastauta; ta nitratoa barriz arbiya erne, ta bacanduten danian. Bacandu biar da, puzcachu bat asten danian, ta gueratu biar dira landarac centimetro bi bitarte alde guztietara dabiela. Bigarren jorralditico amabost edo oguei egun barru, ta orduan bere barriro bacanduten dira, ta izten dira oingo aldiyan amabost centimetro bitarte dabela landarac alde guztietara. Arbiya zerbait azi ta mardotuco bada egon biar dau lurrian nazai, ta bacan aldi bi onetan biar da bota nitrato puzcat.

Lenengo erein aldiya eiten da zezeillaren erdiyan ta erneco da epaillaren asquenetarunz, ta batuteco guisan egongo dira orrillaren ogueirunz.

Bigarren erein aldiya eiten da jorraillaren lenengo zortzi egunetan. Irugarrena orrillaren lenengo zortzi egunetan. Laugarrena baguillaren lenengo zortzi egunetan ta bostgarrena garagarrillaren lenengo zortzi egunetan. Erein aldi onec ein biar dira *Olandaco arbi gorri laburraz* edo *arbi ori españatarraz*; ta lurra bada are lurra, ez da erein biar eguzqui beguitan, ezpada lecu escutuaguan, eguzquiyac erre ez dagueizan. Dator ondo arbi gorriya, lur zagarra edo patatia aurrerago artu dan arluan.

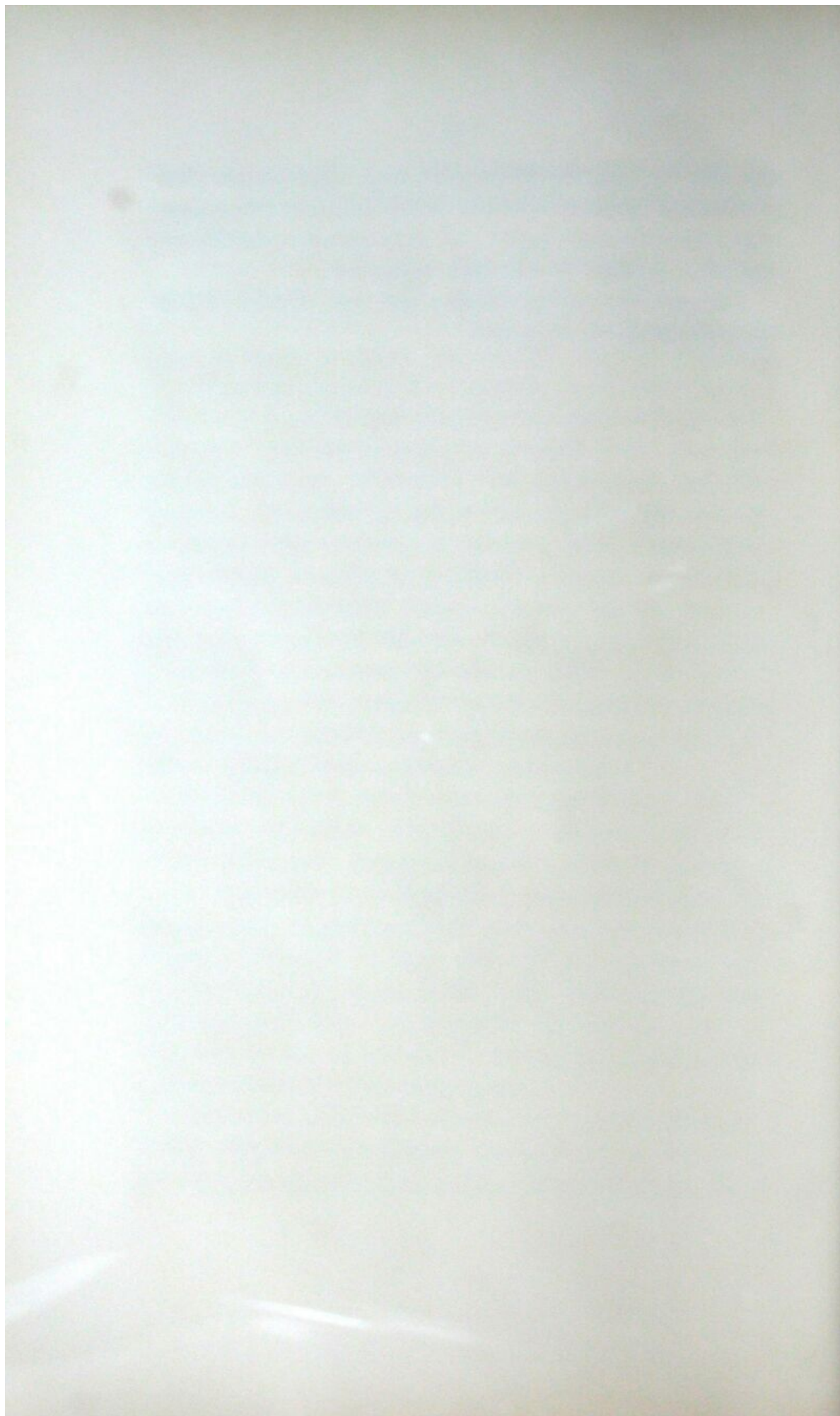
Arbi gorriyaren aziya batzeco, aututen dira landarac mardo ta guriyenac: erdibituten da burua ta ayenaz gueratu dan buru erdiya, ebaguiric ayen aren

— 69 —

zati bat, ipinten da barriro lurrian, ogueta amabost centimetro bitarte landara batetic bestera dala. Azitaraco landara onec ipini biar dira garagarrillaren asquenetara, ondo mardotuta dagozala.

Batzen dan aziyac baliyo dau iru urteco; barriz laugarrenian ez da gauza.

Berengena

Berengenia erein biar da aziteguiyan epaillian, ta euqui biar da ardura andiya, gaubetan tapetaco aziteguiya lastuaz, batez bere leya ta izotza eingo dabenian, ta egunez bere bai egualdi charretan; bacar-bacarric euquico dira aguirian egualdi onetan, aritu ez dastezan. Sarrichu erregau biar da. Birlan-dututen da orrillian lei edo izotzaren bildurric ez daguenian; ta ara zelan: Landarac ipinico diran arlo-chua, ondo achortu ta sastuco da cortaco satzaz, ta ganera esarrico jacaz superfosfato puzcat ta cloruro potasio puzcat, ta andic egun batzuetara, goieztariya daguala ipinten dira landarac nazaitzu, ta erreguetan dira egun atan; guero bere erregau biar dira sarri-chu. Landaria zerbait asi ta mardotuten danian, eba-ten jacaz puntac, frutua ariñago etorri daiten. Beren-genia ataldu ta arrautza iribiyatuan eiñecua, guztiz da gozua. Berengeniaren ura guztiz da samiña, ta orregatic atalduten danian, urari jauzten ichi biar jaca, ta quendu ura guero, nastau biar danian arrau-tziagaz.

Berrua

Berrua dator berez erreca charcuetan, baña ascozaz obia artu lei solo esquiñetan. Ereinten da jorrai-llian; baña ascozaz da oba ereintia agorrillian; jorrai-llian ereinten dana laster loratuten dalaco, barriz agorrillian ereinten dana, artu lei uragoyenian ta

negu guztiyan, udabarrirarte. Sarri ebagui leique, ta ebagui ta zorzi egun barru, barriro ebateco guisan asten da; bedar oni deitzen deutze Paris-co mercatuan *gorputzeco osasuna*, odola garbitu ta bularra samurtuteco guztiz ona ta alagalacua dalaco. Jaten da urraza edo lechuguia lez oriyo biñagueriagaz.

Sarba

Sarba mueta bi dagoz; sarba zuriya ta sarba berdia. Sarba berdiaren orri ta zanac andiyagoac ta zabalaguac dira zuriyenac baño. Ereinten da aziya arlo basterrian epaellian, ta ez dauco beste zereguiñic, ondoco bedar charrac quendu ta sarrichu udan erreguetia baño.

Iñoz bere, ez da tiraca atara biar landaria, guisa orretan galtzen dalaco landaria, ezpada orriric andiyenac quentzen jacaz cuchillochu bategaz, ta zauritu diran landara guztiyac erreguetan dira beste orri batzue sortu, ta orri chiquiyac asi daitezcan, ta orrela jarraitu daguiyan orriya emoten luzeruan. Sarba orriyac egosita baba potagiagaz nastian, nai eurac bacarrian egosita jaten dira; barriz bere sanac jan leiz esparragua leguez, egosi ta oriyo binagriagaz.

Osasuneraco guztiz dira onac.

Borrayac

Borragiaren aziya ereinten da epailletic zemen-diraño, ta baste zereguiñic ez dauca, bedar charrac quendu, ta nozian bein erreguetia baño. Bere aye-nac ta bere loria aguertzen danetic dira, landara oni jaten jacozanac.

Malluquiya

Malluqui arrontera zabaldu ta gueituten da malluqui garaunaren mamiñ bitartian daguan aziyaz, ta baita bere berac emoten dabezan landara barriyacaz; baña oba ta obariyagoa da, bere aziyaren bitartez eranduten dan malluquiduya, guisa onetan malluqui garauna obetu ta landaria bere iraupentzuago izaten dalaco.

Malluquiyaren aziya batuteco, aututen dira garaunic eder ta onenac; catillochu baten atzamarracaz estutu ta deseguinten dira; garbitzen dira guero uraz, ta baturic guero garaun guztiyac trapochu baten, ipinten dira sicutzen lecu querizpetzu baten, ta guero gordetan dira erein aldirarte.

Aziya ereinteco aldiya edo demporia da jorrail ta orrilla, ta birlanduten dira arlochuan landarac irail, urri ta zemendiyan.

Malluquiya artzen da lur guztietan, batez bere Euscal-erricuan, nun artzen diran malluquiric onenac. Biar dabezan abonuc dira cortaco satz onde ustelduicua, bada satz ein barriya guztiz dau caltegarriya, *superfosfatua* ta *cloruro potasa*. Arloa bada ogueta sei estatucua, sei quilo superfosfato, ta iru quilo potasa. Bada arloa chiquiyagoa, noberac neurtu biar dau guichi gora bera, zeinbat jaocan. Nitrato de sosa iru quilo, ta esarten jaca iru alditan. *Lenengua*, landaria loratzen azi daitenian; *bigarrena* andie ama-

bost egun barru; ta irugarrena beste amabost egun barru.

Aziya ereinten da jorrail ta orrillian, neguan ondo sastuico aziteguiyan. Erreguetan da lenengo ondo, ta lur eralgui icuaz nastauta aziya zabaltzen da ondo aziteguiyan, ta guero erregau sarri sarri, errez erne daiten.

Malluquiduya ipini biar da lecu escutuchuan ta larreyan baric querizpe puzcat dagan lecu; ta arlo au leen esan dodazan satz ta abonacuaz ondo guertauta euqui biar da illa batzuc lenagotic edo negutic, ta alan gura bada iraillian, nai urriyan ta obetuago zemendiyan birlandututen dira aziteguitic lur ta guzti ataraico landarachuac. Oin bete bitarte biar dau landariac bata bestiagandic. Berbertatic erreguetan dira; ta euqui biar da arduria aurrerantzian onduan sortzen jacazan bedar char guztia quentzeco edo malluquiduya garbi euquiteco.

Malluqui aldiya igaro daitenian, garbitu biar da malluquiduya, ta onduan sortu diran landarac quendu, beste emparauari indarra emoteco; baña ez jaque iñoz bere quendu biar escuz orriric.

Garbi aldiya-au eguiten ezpada garagarrillian, eingo da zemendiyan ta jorratu bere bai bitarte guztiyac ta lurrez bete sustrayac, ta urrengo urteraco sastu ondo, ta ezarri leen marcau dodan neurriyan superfosfatua ta cloruro potasa. Zezeilleco egualdi epelchuetan barriro bere garbituten da ta quentzen jacaz badagoz orri orbelduicuac ta landara alper guztiyac, ta jorratu bitarte guztiyac. Beste onenbeste ein biar da epail ta jorraillian.

Bizcayan ez dago bein bere sicaleric udaberriyan, baña balego erregau biarco litzateque.

Belgican Bizcayan leguez lur guichichu dauque, ta alan lurra ondo aprobechetaco, edo lur guichitan ortu ari asco artzeco, eiten dabez ubideac guisa onetan:

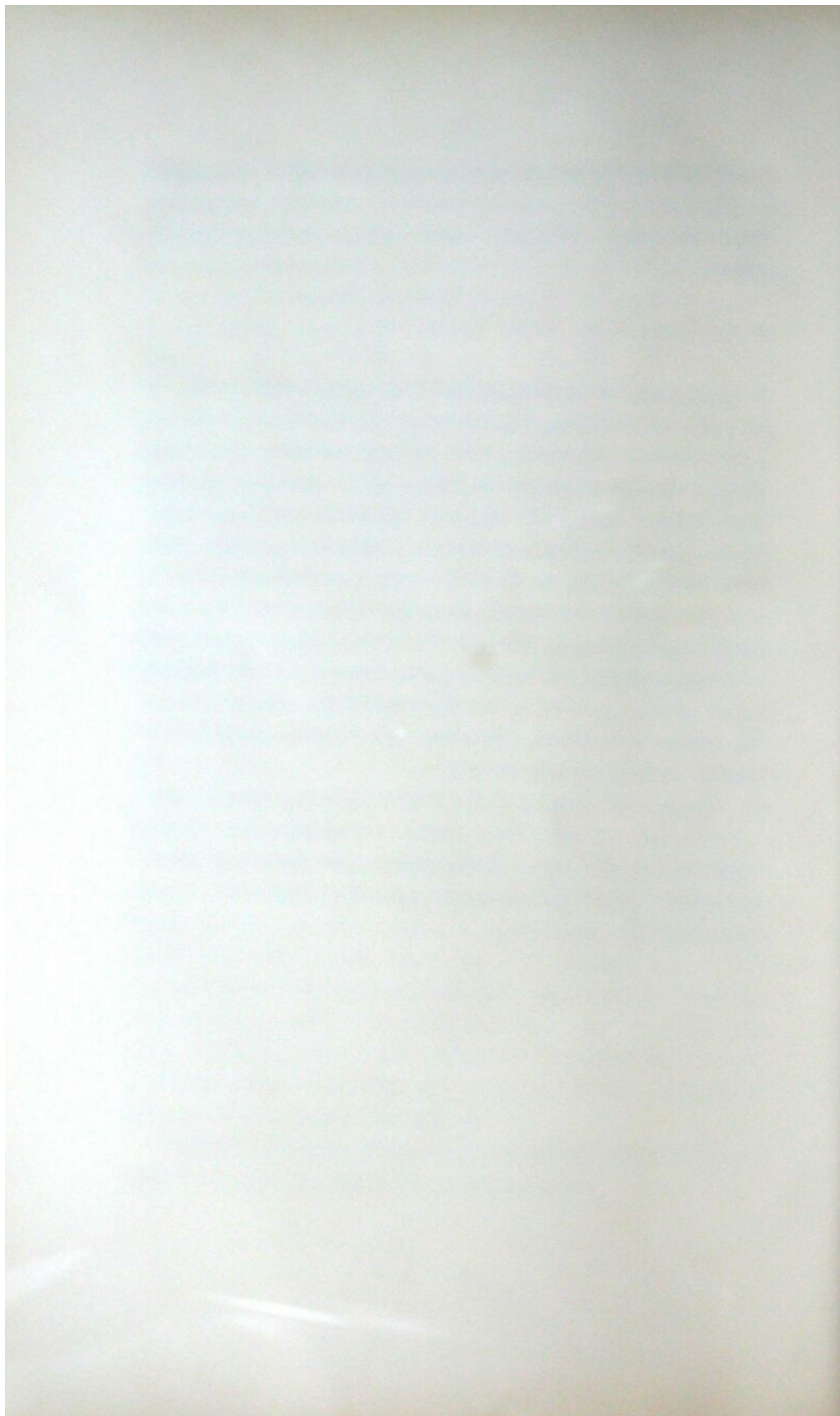
A	o	o	o	o	o	o	o	o	o
B	x	x	x	x	x	x	x	x	x
A	o	o	o	o	o	o	o	o	o

Lenengo A-tic bigarren-A-ra dago metro bat ta ogueta bost centimetro bitarte, ta landaratic landarara oguei centimetro. Jorrail edo orrillian, ereinten dabe A dagan ubide biyetan baba gorriya edo indiya babia: barriz B dagan ubidean malluqui landarac ipinten dabez urriyan; ta onetan eguinie ubideac arlochu baten artu lei babia ta malluquiya era batera. Baña onetara ereiten dan babia izan biar dau baba landara enanua deitzen jacana, ta ez parracua.

Malluquiduyac irauten dau lau urte ta urrengoco malluquiduya ipini biar da beste lecu baten, ta bardin beste onenbeste ein biar da ortu ari guztiyacaz, urtian-urtian aldatu lecu.

Bularretic dagozanentzat ta arriyaren gacha dauquenentzat guztiz dira onac malluquiyac. Guexo onec jan biar dabe malluquiya goizian ta barauric ariticara, garbitu bagarie, garbitu ezquero, usain asco galtzen danielaco.

Esparragua

Ire mueta esparrago dagoz, *berdia*, *morantza* ta *olandesa*.

Morantza da ugariya, ta gustu onecua; *berdia* ez da ain ugariya *morantza* leguez, baña bai guztiz obagua; *olandesa* da urriya, baña guztiz sendua ta luzia. Esparragoric onena ta estimagarriyena da *berdia* derichona. Deitzen jaca *berdia*, ez esparrago *berdia* dalaco, ezpada une batzuetan berde puzcat daucalaco, bada berez esparragua zuriya da.

Aziteguiya

Aziteraco autu dan arloac biar dau egon eguzqui beguitan, ta onduan ez dayela euqui sugatz ez arboleric ta bere lurra chit biguna, edo are lurra.

Arloa sacón achurtu ta landuta, eingo dira ubideac. Lan guzti onec ein biar dira urteil, zezeil edo epaillian, ta izten dira ubideac aguirriyan jorraillerarte. Jorraillian oiñic oiñera eingo dira oin beteco suluac, ta beteco dira sulo onec satz ustelduaz *cainita* ta *escoria tomas* puzcategaz, iru lenmen oñec ondo nastauta lurraz. Sulu onec beteta gañeraño ipinten dira bertan iru edo lau azi garaun, ta onec estaldu edo tapetan dira lur ondo auztuicuagaz, edo surtaco autzaz, edo caleco zazcariagaz. Azi ereinte au ein biar da jorraillaren amabostic aurrera baña orril er-

diraco; ta bost urte barru erneco da. Ereinte aldiyau ein bada auzaz sicutiaz, erregau biar da escuz. Erein da guero, euqui biar dan arduria da, bedar charrac quendu, aldala sustrai ta guzti, ta jorratu premiña daguean guztiyan.

Esparragoduya

Esparragoduya ipinico dan arluac, biar dau egon eguzqui beguitan, ez dedilla egon barruan arbola sustrairic, ez bere onduan sugatzic, izan deilla are lurra, edo bustin guichicua.

Ubidean ein biar dira ogueta amar centimetro diametruan dauquezan suluac, metro erdi bitarte dala bata bestiagandic. Bigarren ubidea ein biar da, ichiric bitarte metro bat ta oguei centimetro, ta alanche beste emparau guztiyac bere.

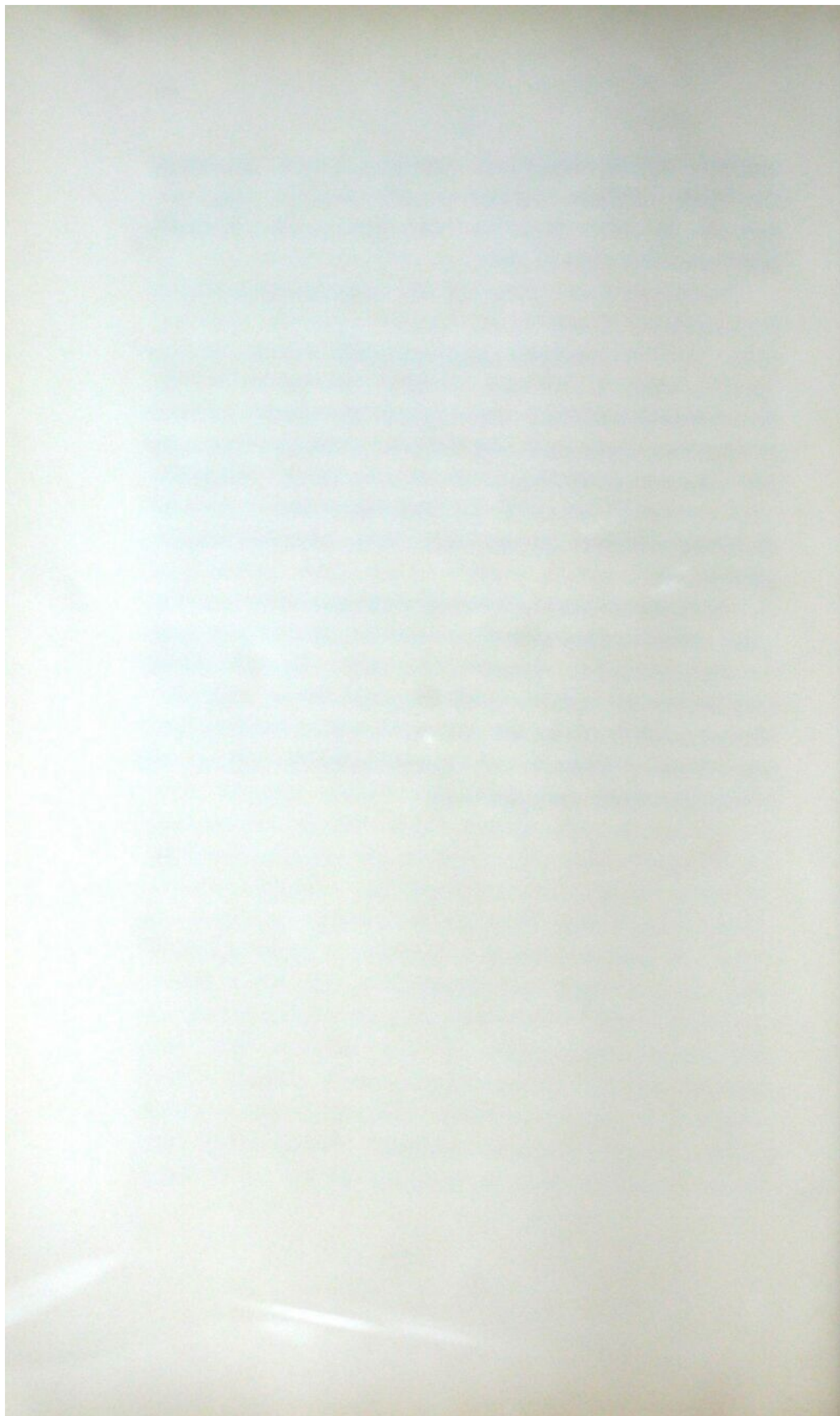
Esparragüen landara birlandute-au eiten da, asi zemendiyan ta jorrail artian, noz gura. Birlandutuco dan landariac biar dau izan urte bicuac, ta birlandutu orduan, ebaten jacaz puntac. Soluac betetan dira satz zarraz edo ondo ustelduaz *cainita* ta *escoria tomas* puzcategaz, iru lenmen onec ondo nastauta lur bigunaz. Estaldu edo tapetan dira onec lur puzcategaz ta ganian ipinten da landaria, sastraiyaren puntac ebaguita, ta landariaren ganian botaten da ugari cortaco satza, ta onen ganian aria baña asco, ta zeinbat eta gueyago oba, edo gari autza. Sulo bacochian ipini biar dira landara bi, baña guztiz mietz bata bestia gandic, bata galtzen bada, bestia gueratu dedin, ta biyen erdiyan ipinten da palo bat, jaquiteco nun daguean landaria; ta ipini diran landara biyac artu badabe ondo lurra, bat quendu biar da,

calteric ein ez daguiyen. bestiari; barriz biyetatic bat bada macala, macala quendu biar da. Esparragua ez da batu biar lau urte igaro arte, bestelan laster galduco litzateque.

Esparraguduya udagoyenian idiguiten da, ta cuidau andiyaz ebaguiten da eperdi eperditic erramia, baña sustrayac aren inguruan dauquezan guiyac apurtu бага, ta bertatic estaldu edo tapau biar da, ta bota satz usteldua; ta zereguin au ein da landara guztiyacaz, jorratzen dira bitarte guztiyac; ta au ein biar da urte guztietan. Lan au ein ezpada udagoyenian, ein biar da urteil edo zezeillian. Barriz jorratu ta bedar charrac quendu biar dira, premiña daguan guztiyan.

Bostgarren urterarte ez dira ebagui biar esparraguac jateco; baña quentzen badira, edo ebaten badira laugarrenian, ebagui biar dira, aguertu diran guztiyac, nai dirala zistriñac, nai dirala galantac; bestelan, batu galantac, ta izten badira zistriñac, laster alperric galduco da esparraguduya; ta au ein bidar da batzen dan guztiyan.

Errefaua edo errabanua

Errefaua edo errabanua ereinten da zezeillatic urrirarte. Erein aurretic lurra landu biar da ondo, ta esarri *superfosfato* puzcat, ta cloruro puzcat, barriz cortaco satzie batbere ez; ta araco erne ta orri puzca-chu bat asi daguiyonian mieztu biar da, landara batetic bestera lau atz bitarte dala; ta mietz aldi onetan, esarten jaca nitrato puzcat. Errefaua edo errabanua erein biar da urraza edo lechuga artian, ez deutzalaco calteric eguiten onduan daucan landariari, ta biyac lan bat biar danielaco; zarri jorratu ta erregau biar dira. Errefaua edo errabanua lau aste barru dator, maiyan aguertzeco guisan, bada ez jaca ichi biar eltzen. Gatz puzcategaz nastauta jaten da.

Pepiñua

Pepiñua ereinten da jorrail, orril ta baguillian. Jorraillian lecu epelchu baten, barriz orril eta baguillian lecu oschuaguan. Erein baño egun batzuc lenago, achurtuten da sacon arlo basterchu bat, ta eserri *superfosfato ta cloruro potasa* puzcachu bat. Oin biric oin bira eiten dira oin beteco suluac. Sulicu-au betetan da sats ondo ustelduaz, onen ganera botaten da lur puzca bat, lurren ganian ipinten dira bost edo sei azi garaun, ta onec bere estaldu lurraz.

Baña aziya erein orduco, euqui biar da amazei

beratzen, ta uren ganian gueratzen diran garaunac, auquetzu biar dira alperrac leguez, barriz beian dagozanac, erein busti-bustiric. Ereinteco aziyac biar dauz euqui iru urte, bada urte bete ta bicuac bere ez dira gauza frutu ona emoteco. Enungo dabe orriya ugari, baña frutu guichi. Iru urtecua da onena frutu asco ta ona emoteco. Pepiñua eldu baño lenago batzenda.

Meloia

Meloia ez da erein biar, pepiñua dagan arloan ez da calabazia dagan arloan bere, bada iru calabaza mueta onec badagoz arlo baten, irurac alperric galduco litzatequez, ta ez da artuco, ez meloiric, ez pepiñoric, ez calabazatic.

Ereinten da jorrail ta orrilian.

Aziya ereinteco orduan ipini biar da beratzen, ta uren ganian gueratzen diran azi garaunac, ez dira gauza, ta alan auquestu biar dira alperrac leguez; ur barruan dagozanac dira mamintzuac, ta erein biar diranac. Amasei orduan egon biar dira beratzen. Lurra ondo jorratu, ta aurretiaz gozatu biar da *superfosfatuaz* ta *cloruro potasa* puzcategaz. Eiten dira sulochuac, ta bota bertara collara bete *superfosfato*, ta beste collara bete *cloruro potasa*, ta tapau ondo abono au lurraz, ta ganera bota sei azi garaun, ta tapau onec bere lurraz. Erne daitenian, ezarri biar da *nitrato de sal*.

Azitaraco autu biar dira meloiric onenac, ta ichi berez usteldu daitezcan lecu escutuan; ta araco erdi ustelduric dagozanian, idiguiten dira, ta batutenda barruco aziya. Ipinten dira lecu liorrian sicatu dai-

tezan, ta guero gordetan dira, erein aldirarte. Onen aziyac, zein da curcubita guztiyenac, baliyo dabe sei urteraño. Ereinteco onenac dira iru urtecuac. Seitie gora ez dabe baliyo.

Arbichua, edo maico arbiya

Arbichuaren mueta asco dira. *Berlingo arbi chiquiya* da oneneticua, dauca aragui sicua ta chiquiya. *Finlandiaco arbi oriya*, onec dauca aragui ori ta samurra, ta da iraupen luzerocua. Onixec dira Bizcayan erein biar diranac, beste ascoren artian.

Arbichua ereingo dan arloa ondo achurtu biar da, ta eguin ubidean oguei centimetrotic oguei centimetrora sulochuac; sulo onetara botaten da collara bete superfosfato, abono-au tapetan da lurraz, ta ganian ipinten da aziya, ta au bere tapau lurrez.

Garagarril, agor ta iraillian ereinten da azi beranducoa; Jorrail, orril ta baguillian azi goiztarra. Ezdau cortaco satzie biar, superfosfatua eguin ezquero; au ein ezic, orduan ézarri biar jaca satz ondo usteldu icua. Galderna dau bere areriyua, ta alan landarachua danian orri bicua, arec eta bost orrico ein artian zarri-zarri erregau biar da, jorratu bere bai, ta mieztu, landara asochu badagoz alcarren onduan. Batu biar dira samurchu dirala mairaco, bestelan ez dira gauza. Aziya batzen da ganauen jatecoraco arbiya edo nabua leguez. Jaten dira lapicuan egozita, asa edo babacaz. Utzian egozita, bere zaldia da ona bularreco gacha dauquentzat, ta zaldau azucaratura da guztiz ona estula quentzeco.

Asquena

Gaurco eguneco gaste ascoc uste dabe, gure gurazo zarrac bizi zirala uren bichen ganian; baña ez. Munduac urte guichiz onunz, beste bat dirudi. Amar marayan eguanian lebatza, lebatza jaten eben gure asabac edo gure gurazo zarrac; baña zanian iru laucuen, izten eben bertan bera, esanaz; ¡Ene! ondar bagaco ucha biar da, arenbeste diru emoteco; ¿balitz gueixo batentzat...? Atseguíñez; ¿baña gorputz zitala atseguinduteco, emon escu bete diru? Urdell zabala biar da. Gure asabac, zortzi eguneco ogui baltza, ta sebofillaz eiñico lapicocua, bizcochua lez jaten eben; barriz gaur ogui zuri errebarriya, ta iztarreco oqueliaz, edo guichienez egalaz ein baco lapicoco guichi jaten da. Pistola oguiya, fideua ta arroza, urte asco ez dala, andiquiyen biyandia zan; barriz gaurco egunian, tutarraz dabiltz edozeinbere echetan, ta andiyena da, ascoc daruela echera, merquiago pasetaco, edo guichiago gastetiarren, pitian-pitian entzun oi dodan leguez. Cafia, ¿noz artzen zan? Biarguiñen echietan gabon gabian; barriz gaur, ez bacarric goizeco jan aldiraco edo barauziten, artu oi da urico echietan, baita bere bazarri puntetan, Betzuenen Oiz ta Achiaco bazarri echietan bere. Gaurco munduac beste bat dirudi, ¿nortzuc ziran puru ederra espanian ta euren buruac zerden ebezala cafian oiñ azurra ipinten ebenac? Bacar-bacarric errico jaun ta andiquiyac. Barriz gaur edonoc, ez bacarric ondo euquiyac, baita bere nun ilda jauzi ez dauquienac. Orregaitic ez gara miraritu biar badacuzguz Euscalerriyan emacumiac Berberiyan ta Marruecuetan baño

catiguago beti eche sultan sartuta, umechuac goziac illic, ogui ezque, ta ez danquela, noc emon ogui otondo bat, gozia quentzeco. Dacuzcu apapuan bizi diran biarguin alper asco astegun buru zuriyan cation, ez bacarric egunez, baita bere gaubeco ordu beranduetan, marquez batzuc balira leguez, izpillu artian ta irulletazco jarlecu ederretan jarrita, espansion puru ederra dabela arro-arro. ¿Ze mirari bada echeratu daitezanian onec, icusiric eheco apapua, umiac goziaz negarrez, ogui ezque amachori, ez euquiric onec zegaz bete-sabela bere umechuari, matracan badabiz beti senar-emaste bi onec, ta badi-rudi eche onec obetuago infernu bat, cristiñauen echadiya baño?

Luguiñac, gaurco eguneco oitura ta ecandu charrac eldu dira Euscal-erriyan euren erpiñeraño. Gaurco egunian guztiz da gach Euscal-erriyan bizicaya irabastia, sabelac asco escatu ta gach dalaco gara daben beste emotia. Bestetic gaurco egunian languil alper asco dago, barriz meenac ta pinac guichi, ta gauzaric negargarriyena da ofiziyo mueta guztiyac galduta egotia. Arotzeriyac lur jo dau, zapateritziac ez dau lauziri baliyo, arguintzia ez da mecha erre bat beste; ofiziyo onei eguin deutze maquiñeriyac, ibai edo ichasuan arrain andiyac chiquiyai eguin oi deutzena, andiyac chiquiya jan.

Luguiñac, icusi dozuben leguez, gaurco egunian aloguer puzca bat irabastia arotzeriyan, zapataritzan, sartanguitzan arguintzan etc., etc., guztiz da gach, ofiziyo mueta guzti onec oso iruli ta ondatuta ichi dabezalaco, ofiziyo orretan maquiñeriyac eguin dabezan aurrerapidiac andiyac dirialaco. Barriz luguintzan urte guichiz onunz eguin dirian aurrera-

pidiac ez dira chiquiyaguac, alan Franciyan, zein da Belgican, alan Olandan zein da Rusiyan, alan Alemaniyan, zein da Inguelatierran. Ezin zenbatuala milloe litro dira, erreñu onec, alan garitan, zein da artotan, amar urte onunz, abono quimicuacaz, guei tu dabiena. Orregaitic, ichasuan arrain andiyac chiquiyai eguin oi deutzena, zubei bere erreñu onec eguin daguizuben zoriyan zagoze, jarraitzen badozue lurra jorratu ta lantzen, Adan ta Eba gure lenengo gurazuac oi eben leguez.

Luguñac, chit asco maite zaitubedaz, orregaitic gogo onaz iracurri eguizubez orrichu onec, ta abegui obaguaz artu eguizubez, euretan dagozan iracatziyac, zergaitic eze, leen inzentau deutzubedazan erreñuac eguin badabez luguintzan aurrerapide andiyac, da, asi zirialaco gozatu ta coipetuten euren luguintzaco lurra, cortaco satzaz ganera abono quimicuacaz. Diñogunian gauza ona dala abono quimicua, ez dogu esan gura, abono quimicua obago dala cortaco satza baño; biyac dira onac, ezpada cortaco satzari ezarri biar jacala, lagungarri leguez abono quimicua, labore batzuetan *superfosfatua*, beste batzuetan *cloruro potasa*, beste batzuetan *cainita*, beste batzuetan *nitrato de sal*, barriz munai ta arbolai *escoria tomas*.

Alan bada, luguñac, ondo daquit nie etzariena bizi uren bichen ganian, beti lurraz burruca bizi zarielaco, ta ezin zeinquiena eguin *chalet* barriric Bilboco arietzan, zuben irabastia urriya dalaco, orregaitic bada, itunduten deutzubet arima-arimatic, ez daguiyozubela gorputz zitalari emon, (iñoz bere asetuco ez dozubelaco), berac escatzen deutzubena, gaurco gaste zoro ta lazatu ascoc oi daben leguez;

orregaitic premiña бага etzaiteze jatzi calera, idantziz ez daguizubezan bertaco oitura ta ecandu charrac; artu eguizubez abegui onaz errico guizon aituac, batez bere zeuben parrocuac emoten deutzubezan itunera edo conseju onac, eguin daguizubezan aurre-rapide andiyac zeuben luguintzan, batez bere dirautzubenian gozatu edo coipetu daizubezala zeuben lurrac abono quimicuacaz, ta sartu zaiteziela Sindicatuan.

Orain abono quimico onec erozi biar dozuez edo Durangon, Marquiñan, Guernican edo Bilboco dendaren baten; ta gauza bidezcuac dana leguez, dendari onec emongo deutzubez, berac zerbait irabazita. Baña sartu zaiteze Sindicatuan, ta guichienez sei edo zaspi errial sacoco merquiago euquico zenduquie, Sindicatuac berac suzen-suzenian eguingo lenquiela-co escabidia fabricara, ta Bilbon guizon aitu batec ondo astertu edo analizanta, auda, ondo icusita oso confiyantzazcuac dan, elduco da zuben escubetara.

Garagarrillian euqui neban juanquizun bat Zarauz, Oyarzun ta Ernanira, ta neure biyotzeco atseguin ta poz andiyaz icusi nebazan luguintzaco eche atarte ascuetan bedar meta ederrac, ta orain urte asco ez dala, lau ganadu cortan ozta-ozta euquezanac, euquezala sei ta zaspi, ta begozan echiac amarrerano egozanac. ¿Zelan uste dozube dauquela obariyau? Basuac achurtu, *escoria tomazegaz* abonau ta bedarra ereinagaz (1). Ez neban icusi Guipuzcoa guztiyan, ibili nintzan erriyetan beintzat, oin bete lur alperrie; ez necuzan besterie soluetan labore

---

(1) Arbolapietan, arbolac bota baric, edo basua mochitu baric.

ederrac ta baso ta mendiyetan bedar landa guriyac
baño.

Bizcaico luguinac, laquetu eidazua, itandu dagui-
zubedan, beyolan San Agustin andiyac bere buruari
leguez, icusirie bere gaste denporacò lagun asco
zirala garbiyac, ta oitura ta ecandu onenuac. *¿Et tu
non poteris, quod isti et istae?* ¿Eta zuc, luguin bizcai-
tarra, ezin eguin zeinque zeure anaya guipuchac
eguin oi dabiena, au da baso ta mendiyac achurtu
eta euretan erein bedarra, euqui daguizun cortan
orain baño bura gueyaco? *Ex te pendet*, zeune gura-
menian dago.

A. M. G. D.

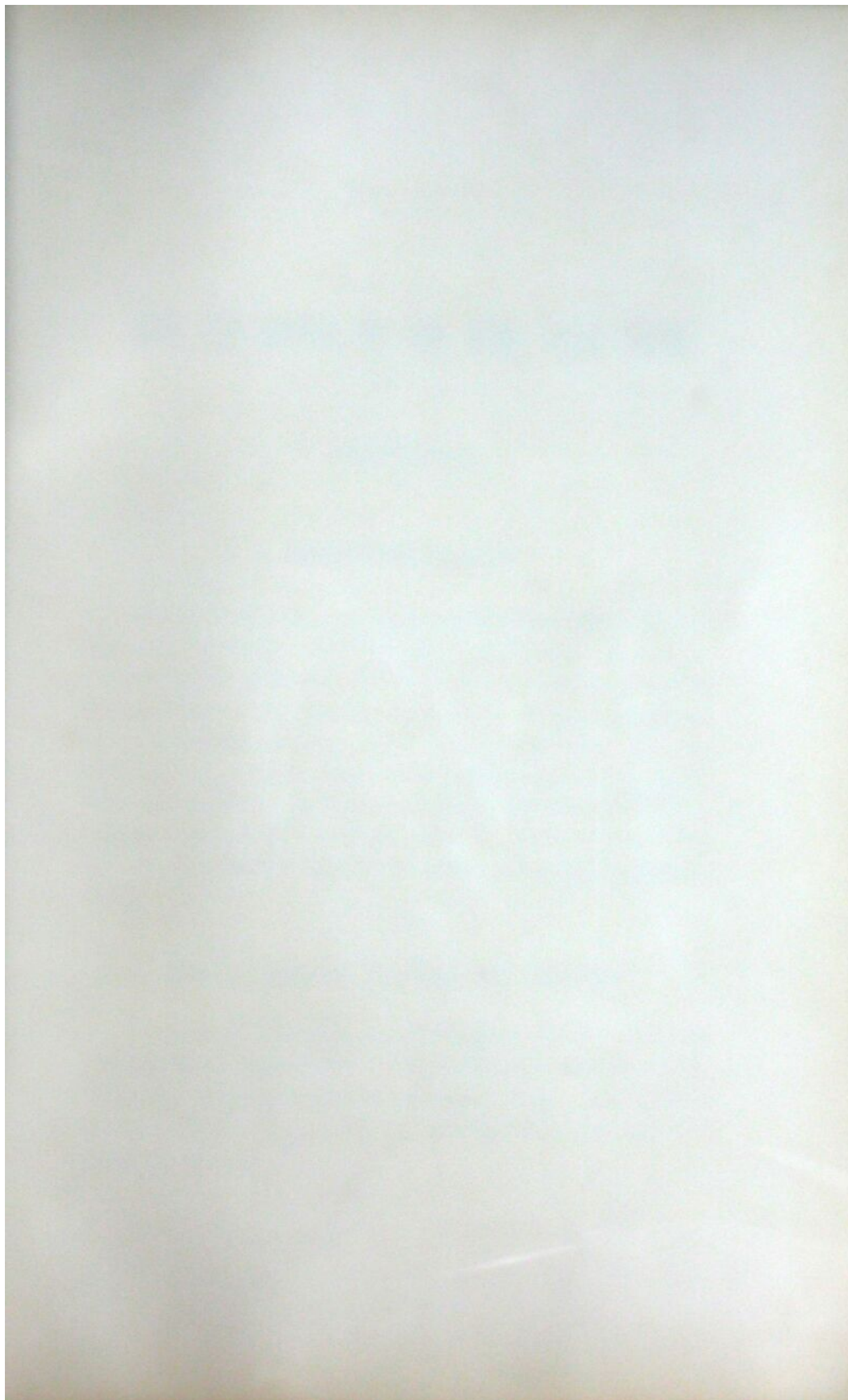

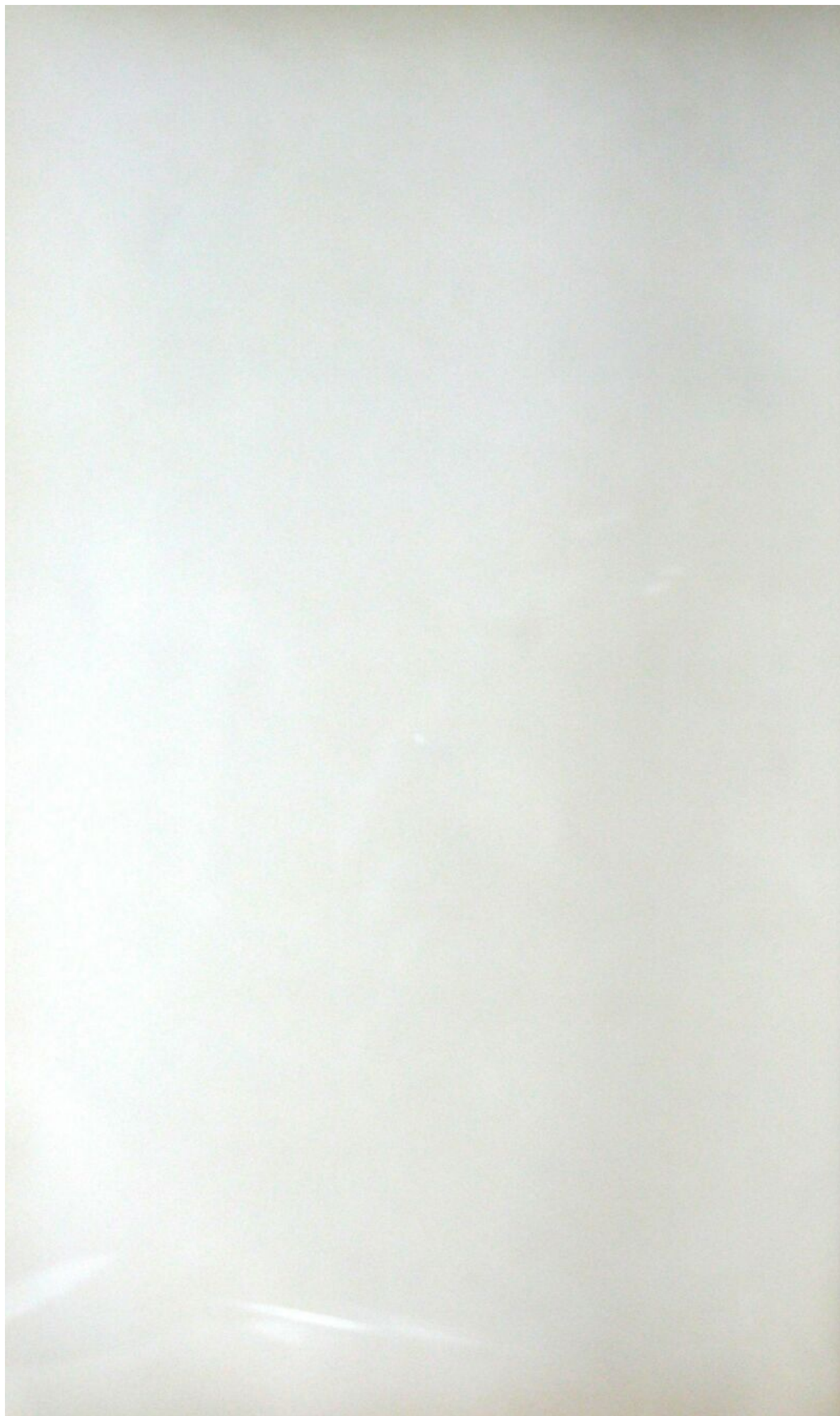
BILLABIA

	<u>Orriyan</u>
Asiyeria. —Lurlantzallai	5
Gariya	9
Artua	13
Lurzagar edo patatia	17
Arbia edo nabua	21
Sarbagorri edo erremolachia	23
Irucocha	25
Auzna-bedarra edo achicoriya	27
Auznar bedarraren aziya	31
Ortu-ariya	33
Baba baltza	35
Babia edo Indibabia	37
Idarra	39
Aza	41
Aziya	43
Coliflora	45
Urraza edo lechuguia	47
Piparra	49
Tomatia	53
Quipulia	57
Beracatza	59
Porrua	61
Orburua edo alcachofia	63
Arbigorriya edo zanahoriya	67
Berengena	71
Berrua	71
Sarba	72
Borrayac	72

	<u>Orriyan</u>
Malluquiya	73
Esparragua	77
Aizteguiya.....	77
Esparragoduya.....	78
Errefoua edo errabanua.....	81
Pepiñua	81
Meloia	82
Arbichua, edo maico arbiya.....	83
Asquena	84

Illero urte barruan ein biar diran luguin biarrac

URTELLA

Luguintzariya

Secula bedar ta gari soluetan ipinten dira satz pilluac ta abonuae, egualdi onian, ta gura bada zezeillan euretan zabalduteco. Uda barriyan ereingo diran lurrac layatu edo goldatu biar dira. Idigui edo eingo dira il onetan ubideac, urac eyatu daitezcan. Ornidu biar dira il onetan abono quimicuac. Lei oztian jagui edo arrotu diran lurrac, usteldu ez daiten gari aziya, estuaz edo narraz zapaldu biar da ondo lurra. Arto lastua ta soluetan dagozan beste emparauac batzen dira.

Baso, larra, berezi ta landac

Il beran il onetatic jorraillerarte, baso, larra ta bereziyetan inauzi biar da egur ta abar igarrac. Uda barriyan zugatz landarac ipinteco eingo dira suluac edo sacontzac. Sastu edo ezarrico da *escoria tomas* landa ta munetan.

Matzduya

Matz landarac antuten dira landaratuteco edo morgonetaco, ta autu mentua matzac mentetaco; zabaldu caria edo ezarri abono quimicuac matz eperdiyai; leiric eguiten ez daben egunetan edo epelchu daguanian ezarri lechadia matz motzor edo tronco ta bere abarra; ein suluac landara barriyac euretan ipinteco; motaiscac edo cogolluac birlandu; landara ta mentuac ipini galdu ez daitezcan lecu epel ta are busti artian.

Ganaduac

Cortac garbitu ta euqui arduria oe ona euqui daguiyen, ta azi cortaco buruai neguco jatecoa emoten ta izco gastiac ta oquelataraco diran ganaduac lori-chen.

Guxtiz da oitura charra, neguan eguzquiyac urten baño leenago, ganaduac cortatic ataratia, ganaduac campora urten orduco erreca charcoco ur ziquin leituac edaten dabezalaco, ta sabeleco miñaz asco galtzen diralaco. Onen onena, oitura galgarriyau betico erbestetutia, ta ez negu, ez ura ganaduric campora ataratia, echian bere errazinua jan ta edan biar daben ura artu бага. Neguan ez dira zarri atara biar echeco aziendac, ezpada ainbat guichien, ta orduan bere, eguzqui epelaz; barriz udan goizeco ta arrazaldeco frescuriaz, baña orduan bere, echian euren erraziñua jan da.

ZEZELLA

Luguintzariya

Amaitu neguco biarrac; jarraitu estuaz edo narraz gari soluac sapaltzen; uda goyenengo laborietaco, zabaldu satza soluetan; asten dira uda barrico ereintiac, gari azul, olo, garagar ta luzagar edo patatia.

Baso, larra ta bereziyac

Batu orbel ta ota bedarrac; ilberan baso, larra ta bereziteyan inauzi egur ta abar igarrac. Uda barriyan sugatz landarac ipinteco, eingo dira suluac edo sactzac.

Landac

Landac dira allorba, secula bedar, arbi, sarbago-
rri pagach, francesa, ta beste irucoch mueta guztiyac
erain da dagozan soluac. Onec dira landa escuz egui-
ñac. Landa berezcuac, danoc daquigu, zeintzuc di-
rian. Axetu ta odoldiya quentzeco, zapaldu ondo es-
tuaz edo narriaz; zabaldu abono *fosfatuac*, *surtaco*
autz ta *escoria tomas*.

Matzduya

Amaitu il-aurreco biarrac; jarraitu ezarten lecha-
dia matz motzor edo tronco ta abarra, ta ipini ta
mentetan landarac.

— 96 —

Ortuariya

Aziya ereinten da aziteguiyetan, labore goiztarretaco. Eiten dira oe beruac, pecorotz bigunaz ta satz ustelaz, ereinteco aziya. Landuta guertau arloac, euretara birlanduco diran landara gastiac.

Ganaduac

Oquelataraco diran ganaduac azi loritzen, ta larra epeletara atara ganadua.

EPAILLA

Luguintzariya

Jarraitzen dabe uda barrico ereintiac, gari azul, garagar, irucoch, alfalfa, ortu bedar, sarbagorri arbigorri, linazi ta calamu aziyac. Jarraitzen badabe leyac, satz edo abonua ezarrita guero, zapaldu biar da lurra estuaz edo narriaz; muguitac atara.

Baso larra ta bereziyac

Aziteguiyetan ereinten da aziya, ta arbola duyetan miestuten dira arbolac, ta amaitu sagatz-arbola landarac ipinte ta frutu arbolac mentetia.

Landac

Il onen amabostetic ez da eruan biar ganaduric, bederra batuco dan landetara; amaitu narra ta escubara biarrac; achurtu ta urratu sator suluac.

— 97 —

Matzduya

Amaitu mentu ta matz landara ipintiac.

Ortuariya

Guertau arloac indiya baba ta idarrac ereinteco; sastu ta mulotu edo arrotuta ipini lurra; landara arronten azi ereintia azitegui ta oe beruetan.

Ganaduac

Amaituten dira neguco jateco macalac, ta azten dira ugari ta indartzuac, bada guichituaz duaz arbiyac, ta laster azteco muna ta landetacuac. Neguan lan guichi claucana leguez ganaduac, biar dau jateco macala; baña orain azten dirana leguez biarrian, biar dau jateco indartzuagua. Oranche biar da ganaduen apareju ta cortac erandu ta euren arduria artu.

JORRAILLA

Luguintzariya

Oluaren azquen eraindiya; erne diran baba, sarbagorri, lurzagar edo patatai ein bigarren jorraldiya; erein edo birlandu aza, sarbagorri ta patatac; premiña dauquen arloac jorratu ta escubaratu, muguítac ta bedar charrac atara sustarretic gari soluetan.

Baso, larra, ta bereziyac

Izentau ta marcau iñauzi asquenac ta bota biar diran sugatz edo arbolac.

Landac

Amaituten dira landetaco orni-aldiyac; ta il-onen asquenetara egualdi epel ta sicuaz azi leitequez lenengo erregadiyuac ur epel ta gordiña quenduicuagaz.

Matzduya

Guztiz dira galgarriyac il onetaco leyac edo iñunz otzac, ta alan ondo da erreturac eguitia matzparra-pietan edo matzduyan. Matz mueta on bat obetuten da obetuago azitic; ta alan gura dabenian batec matz mueta bat, obe dau bere aziya erein, ta guero bere landaria birlandu matzduira, matz mueta orren landara bat baño, ta oranche da orretaraoo era ona.

Ortuariyac

Atara biar dira axetara oe beruetatic lora landarac. Erein indiya baba gorri ta zuri eta idarrac.

Ganaduac

Ganaduai emon biar jaque jaten, biarra eguiten daben neurriyan, aldatuten jaquela jateco berdia